

Vpeljevanje strategije vseživljenjskosti učenja

Zoran Jelenc

Evropska zveza je razglasila letošnje leto za leto vseživljenjskosti učenja. Unesco bo v letu 1997 po vsem svetu razglasil teden odraslega učenca. Zgled je podobna prireditev (Adult Learners' Week), ki jo že nekaj let uspešno prirejajo v Veliki Britaniji. Vse to dokazuje, da postaja učenje eden od temeljnih stebrov, na katerih gradimo današnji in prihodnji svet.

V utemeljitvi evropskega sklepa o razglasitvi leta 1996 za leto vseživljenjskosti učenja je zapisano, da se želi Evropa tako soočiti z izzivi 21. stoletja. To leto naj bi povečalo zavedanje Evropejcev o konceptu vseživljenjskosti učenja in o vlogi izobraževanja in usposabljanja na vseh ravneh – evropski, državni, regionalni in lokalni. Pri tem se posebej opozarja na dejstvo, da živimo v informacijski družbi in da se z vseživljenjskosti učenja odzivamo na možnosti, ki jih ponuja informacijska družba, in na njene izzive. Informacijska revolucija in družba sami po sebi namreč ne prinašata človeštvu le pozitivnega in sprejemljivega, temveč tudi nevarnosti. Lahko se najdemo v »svetu preinformiranosti«, v svetu, ki bo zasičen z informacijami; te pa, kot vemo, nimajo ustreznega vrednostno-oblikovalnega učinka. Imajo ga, če padejo na »rodovitna tla«, to pa so: ustrezen izobražen, izoblikovan, vrednostno usmerjen, kulturni človek in ustrezno razvite kulturne, socialne, gospodarske in druge družbene okoliščine in vrednote za življenje. Če želimo učinkovito izrabiti koristi, ki nam jih prinaša informacijska družba, bomo torej morali »informacijsko revolucijo« dopolniti z »revolucijo v učenju«; z njo bomo povečali učno zmogljivost celotne populacije. Vsaka drugačna izbira je le nesprejemljivo izgubljanje časa. (Longworth 1996).

Evropska zveza je kot promocijske cilje za leto vseživljenjskosti učenja določila (European 1995:1):

- osebni razvoj posameznikov in krepitev njihovih pobud, njihovo včlenjevanje v svet dela in družbo, udeležbo pri demokratičnem odločanju in zmožnost prilagajanja gospodarskim, tehnološkim in družbenim spremembam;
- kakovost splošnega izobraževanja, dostopnega vsem brez razlikovanja, in uveljavitev poklicnega izobraževanja, ki naj omogoči vsem mladim pridobitev takšnih kvalifikacij, ki jim bodo omogočile gladek prehod v svet dela;
- boljše sodelovanje med institucijami za izobraževanje in za usposabljanje ter gospodarstvom, posebno z manjšimi in s srednjimi podjetji;
- pozornost socialnih partnerjev na pomembnost ustvarjanja novih priložnosti za vseživljenjsko učenje v kontekstu evropske konkurenčnosti in zaposlitveno intenzivne gospodarske rasti;
- zavest staršev o pomembnosti izobraževanja in usposabljanja otrok in mladih s perspektivo vseživljenjskosti učenja ter o vlogi, ki jo lahko imajo pri tem;
- razvite evropske razsežnosti začetnega in nadaljevalnega usposabljanja in pospešitev vseh vrst evropskega sodelovanja pri izobraževanju ter s tem povezane mobilnosti v Evropi.

Evropska komisija želi široko razpravo z vsemi, ki se soočajo z izzivom vseživljenjskosti izobraževanja in usposabljanja, to pa so:

- šole, univerze in ustanove, ki so odgovorne za izobraževanje in usposabljanje;
- organizacije in zveze, ki so odgovorne za mladino, ženske in starejše;
- majhna in srednja podjetja;
- ministrstva, politični in drugi javni voditelji, območna in lokalna uprava, gospodarske zbornice, poklicne organizacije, sindikati ter organizacije, ki se zavzemajo za enakost možnosti in se bojujejo proti izolaciji.

Evropsko leto vseživljenjskosti izobraževanja naj bi tako zajelo in privabilo zelo široko populacijo.

Evropska zveza je priporočila svojim članicam, naj zasnujejo širok program dejavnosti, s katerimi naj bi omogočili sodelovanje vsem zainteresiranim osebam in tudi potencialnim udeležencem. Pozivu so se države odzvale s kar številnimi dejavnostmi, ki jih že izpeljujejo ali jih še načrtujejo do konca leta. Pri tem jim pomaga z izdelavo informativnega in propagandnega gradiva, sodelovanjem svojega osebja pri nekaterih prireditvah in s sofinanciranjem nekaterih dejavnosti.

Po tem sodeč bi rekli, da skušajo vse države vsaj izrabiti priložnost, da želijo na koncept in strategijo vseživljenjskosti učenja vsaj resno opozoriti, če že ne bodo ta trenutek dosegle kaj več. Ne smemo si namreč zastirati oči pred resnico, da je vseživljenjskost učenja še zmeraj predvsem načelo, ki mu vsi prikimavajo, ko gre za pristajanje na ravni logike in verbalnega potrjevanja. Njegovo vpeljevanje v uradne državne izobraževalne sisteme in izobraževalno, zlasti šolsko, politiko se od načelnega odobravanja zelo razlikuje. Resnično sprejetje te strategije bi pomenilo, da je treba vzgojno-izobraževalni sistem korenito spremeniti, v njem pa zlasti odpraviti zdajšnji monopol šolskega izobraževanja pri učenju in izobraževanju. To bi pomenilo enakopravno priznavanje možnosti, da so nosilci in izvajalci izobraževanja in učenja tudi druge ustanove, med njimi tudi takšne, ki izobraževanja nimajo za svojo temeljno dejavnost (npr. podjetja, kulturne in raziskovalne ustanove, združenja, prostovoljske organizacije, organizirane skupine). Poleg javnih podjetij bi morala imeti možnost za vstop na trg izobraževanja tudi zasebna podjetja. To bi pomenilo tudi spodbujati odrasle, naj se samostojno učijo, in opustiti predsodke o tem, da je takšno učenje manj kakovostno in manj vredno; ne bi nam smelo biti tuje, da se lahko ljudje učijo drug od

drugega. Sprejeti bi morali, vsaj kot eno od realnih možnosti, predloge Ivana Illicha, da je treba ustvariti omrežja ustanov, skupin, dejavnikov, virov učenja, ki lahko posamično ali kot celota pomenijo dragoceno infrastrukturo za učenje in pridobivanje vseh vrst znanja, spretnosti in navad. Seveda pa bi morali resno vzeti tudi njegovo opozorilo, da je treba družbo »razšolati« in šoli vzeti moč družbeno privilegiranega subjekta, ki mu politika (tudi z absolutno nespornim in levjim deležem javnih sredstev) daje praktično monopolistični položaj. Sprijazniti bi se morali s tem, da se vsega ni mogoče naučiti v času začetnega izobraževanja (izobraževanja otrok in mladine do izstopa iz šolskega sistema) in da to tudi ni najbolj smotno, saj se svetovna zakladnica znanja hitro spreminja in znanje hitro zastari. In s tem, da so vsa spričevala (tudi zaključni izpiti in mature) le papir, ki potrjuje, kakšno je bilo znanje v času izpita. Treba se bo preusmeriti na drug sistem – na sistem sprotne ugotavljanja in potrjevanja znanja, s katerim bomo lahko v vsakem trenutku dokazali, kaj v resnici znamo in za kaj je takšno znanje uporabno; namesto trajno veljavne spričevala bomo morali imeti knjižico za sprotno vpisovanje in potrjevanje znanja, spretnosti, izkušenj, ki smo si jih pridobili in jih pridobivamo (tako imenovani potni list izobraževalne, poklicne in delovne poti). Je to utopija ali prihodnost, ki se je že začela?

Leto vseživljenjskosti učenja

Leto vseživljenjskosti učenja, kot ga je zasnovala Evropa za leto 1996, je seveda predvsem politično-propagandna manifestacija s pričakovanim učinkom, to pa je, da se bo celotno področje izobraževanja (stroka, izvajalci, uporabniki, politika) v nadaljevanju drugače organiziralo, da se bo preobrazilo. Glede na probleme v izobraževanju (neučinkovitost, nepovezanost, odtujenost, selektivnost, zaprtost vase, monopolizem itn.) je dovolj razlogov, ki potrjujejo nujnost čimprejšnje preobrazbe. Ne moremo biti sicer tako naivni, da bi pričakovali hiter uspeh, a tudi to je malo verjetno, da bi akcija izzvenela povsem v prazno. Prav gotovo bo spodbudila razvoj ali vsaj sprožila nekatere dejavnosti, zamisli in resnične spremembe. Gotovo pa je, da je samo eno leto sistematičnega spodbujanja in podpore premalo za dolgoročni uspeh. Zato je pomembno, da leto spodbudi tudi ustrezno stalno strokovno in politično organiziranost za razvoj in pospeševanje razvoja strategije vseživljenjskosti učenja.

Dejstvo, da takšne organizacije že delujejo in da so nastale že pred razglasitvijo evropskega leta vseživljenjskosti učenja, dokazuje, da gre v resnici za del svetovnega gibanja, ki se uveljavlja. In se udejanja v živih, delujočih oblikah, ne le v pobudah in načelih, kakršno je bilo dozdajšnje delovanje, ki ga je s svojimi usmeritvami in programi usmerjal zlasti Unesco. Pri tem kaže zlasti omeniti ELLI – Evropsko pobudo za vseživljenjsko učenje (European Lifelong Learning Initiative) in njeno svetovno sestrsko organizacijo, ki jo je sama spodbudila, WILL – Svetovno pobudo za vseživljenjsko učenje (World Initiative for Lifelong Learning).¹

¹ ELLI je že v letu 1994 izpeljala prvo svetovno konferenco o vseživljenjskosti učenja (First Global Conference on Lifelong Learning). Bila je v Rimu, od 30. 11. do 2. 12. 1994, na njej pa se je zbralo več kot 500 udeležencev z vsega sveta. Šlo je za izrazito spodbudno (animacijsko) konferenco, ki naj bi utemeljila in sprožila ustrezna gibanja in vanje privabila čimveč držav, organizacij in posameznikov. Takšna konferenca naj bi bila vsaki dve leti, torej bi morala biti tudi letos. Zaradi intenzivnih aktivnosti v evropskem letu vseživljenjskosti učenja in evropske konference o vseživljenjskosti učenja, ki bo letos na Finskem (v Helsinkih, Rovaniemi), je vodstvo organizacije preložilo svetovno konferenco na april 1997 (v Ottawi, Kanada). Pričakujejo, da se je bo udeležilo več kot 1000 udeležencev.

ELLI je v času svojega obstoja poglavito pozornost namenila izdelavi programskih gradiv, ki jih sestavljajo opredelitve, utemeljitve, zasnove, načela in akcijski načrti.²

Svoje delovanje naslavlja na družbo (s posebno označitvijo: družba, kjer se uči) in na posameznika (načela za učenje, individualni načrti učenja); v »družbi, kjer se uči« (learning society) pa na tipične enote, ki jo sestavljajo ter so subjekti in nosilci dejavnosti in strategije vseživljenjskega učenja: »skupnost, kjer se uči« (learning community) – ki jo zastopajo »mesto, kjer se uči« (city of learning ali educating city), »vas, kjer se uči« (learning village), »organizacija, kjer se uči« (learning organization), »šola, kjer se uči« in »univerza, kjer se uči« (learning university).

Predlog, s katerim ELLI opredeljuje cilje pri uveljavljanju strategije vseživljenjskosti učenja do leta 2000 (Cilji 1996), določa sedem poglavitnih ciljev, s katerimi želi izboljšati znanje o vseživljenjskosti učenja in pomagati pri razvijanju strategije za učenje v Evropi.³ Iz besedila vidimo, da želi organizacija spodbuditi oblikovanje strategij vseživljenjskosti učenja po državah; spodbuditi države k tekmovalnosti pri tem (vpeljava nagrad in priznanj); širiti omrežja značilnih organizacijskih oblik (npr. mest, vasi, skupnosti, kjer se uči); razvijati nove metode in oblike dejavnosti (osebni načrti za učenje, »potni list« za potrjevanje naučenega, popis spretnosti, ki naj jih pridobimo z učenjem, razvijanje metod za ugotavljanje in potrjevanje znanja, razvijanje svetovalnega dela); razvijati infrastrukturne dejavnosti (fakulteta za vseživljenjsko učenje, razvojno-raziskovalna dejavnost, svetovalna dejavnost, informacijsko središče in podatkovna baza); izboljševati kakovost učenja; razvijati temeljne spretnosti za učenje; širiti uspešno prakso; razvijati pospeševalno-mentorsko dejavnost za razvoj gibanja; povezovati izobraževanje in delo; izobraževalne organizacije ter podjetja, industrijske in podjetniške dejavnosti.

Za Slovenijo, majhno deželo, ki se lahko razvije le z optimalno izrabo svojih ljudi (človeških virov), je znanje usodnega pomena. Zato je zanjo še bolj kot za večino bolj razvite in bogatejše države Evropske skupnosti pomembno, da vzame strategijo vseživljenjskosti učenja zares. Čeprav imamo močno šolsko tradicijo, tako da si ljudje v svojih glavah težko naredijo nekaj prostora tudi za izobraževalne možnosti zunaj »rednega« in šolskega izobraževanja, nekateri znaki kažejo, da bi tudi tu s smotno in z vztrajno politiko in s strategijo utegnili doseči presenetljiv zasuk. Smo delaven in učljiv narod. Naši ljudje veliko delajo in se tudi veliko učijo. Čeprav je učenje v zavesti naših ljudi bolj ali manj zasebna zadeva, se Slovenci presenetljivo dobro odzivajo na doslej ponujene možnosti za organizirano učenje. Tako zdaj v Sloveniji uspevajo študijski krožki, borza znanja, središča za organizirano samostojno učenje. Spodbudni podatki o razvoju teh oblik močno presegajo naša pričakovanja. Čeprav smo te dejavnosti komaj začeli razvijati, deluje danes v Sloveniji že 106 študijskih krožkov z več kot 1000 udeleženci v 46 različnih krajih in 35 občinah; v zadnjem letu je bilo ustanovljenih 8 središč za organizirano samostojno učenje, zanimanje pa kaže, da lahko pričakujemo podobno rast tudi v naslednjih letih; imamo že dve borzi znanja in zanimanje ljudi za to obliko medsebojne pomoči pri učenju je čedalje večje. Prepričan sem, da bodo ljudje enako dobro spre-

² Gradivo prve konference o vseživljenjskem učenju v Rimu, z izvirnimi naslovoma Lifelong Learning – A Survival Concept for the 21st Century in An Action Agenda for the Lifelong Learning for the 21st Century, smo prevedli v slovenščino in ga objavili v skupni brošuri Vseživljenjsko učenje: koncept preživetja in akcijski načrt za 21. stoletje. Gradivo je izdal Andragoški center Slovenije v letu 1995.

³ V Predlogu (Cilji 1996) so cilji formulirani zelo kratko in jedrnat, ob njih pa je najnujnejše spremeno pojasnilo za njihovo razumevanje.

jeli možnost za ugotavljanje in potrjevanje znanja v posebnih središčih, kjer bodo imeli možnost pridobivanja veljavnih kvalifikacij s pomočjo certifikatnega sistema (potrditev usposobljenosti, ne stopnje izobrazbe), da se bodo sčasoma pogumneje odločali za tako imenovano državljansko vzgojo (izobraževanje za demokracijo) itn. Vse to je pomembno za uveljavljanje strategije vseživljenjskosti učenja in za razvijanje »skupnosti, v kateri se uči«, torej temeljnega stebra »družbe, v kateri se uči«. Smo torej za učenje presenetljivo odprt narod. In to je naša pomembna prednost in nemara priložnost, da uspešno vpeljemo tudi »strategijo vseživljenjskosti učenja«.

Zato morda ni pretirano, če Slovenijo označimo kot »deželo, kjer se uči«. Takšne oznake še nima nobena druga država. Zakaj se ne bi trudili, da bi poleg športnih, turističnih, kulturnih in drugih prvenstev in trofejev osvojili tudi to.

Vendar pa bo to zahtevalo tudi temeljito spremembo zdajšnje izobraževalne in šolske politike. Kljub nekaterim znakom, da ta zdaj daje izobraževanju odraslih precej večjo podporo, kot je bilo to področje deležno poprej (predvsem pred letom 1991), lahko tudi rečemo, da slovenska izobraževalna ali bolje rečeno šolska politika načel in strategije vseživljenjskosti učenja in izobraževanja ne jemlje kot vodilno načelo vsega izobraževanja in učenja in je ne obravnava kot temeljno družbeno-razvojno strategijo. V uradnih dokumentih jo sicer navaja (npr. zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, zakon o izobraževanju odraslih), vendar navedeno splošno načelo ni izpeljano v ustreznih zakonskih določbah, s katerimi bi se načela in strategija lahko uveljavljali v vsej praksi. Vseživljenjskost izobraževanja se tako v izhodiščih za prenovo vzgoje in izobraževanja (npr. Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Sloveniji) kot tudi v novih zakonskih izpeljavah (celotna šolska zakonodaja, upravljanje, organiziranost izobraževanja) obravnava le kot stvar izobraževanja odraslih, in ne kot dejavnost vsakega človeka, od rojstva do smrti – otroka, mladostnika, odraslih, starejših – in kot skrb vse družbe. Slovensko ministrstvo za šolstvo in šport tudi ni dalo nobene pobude, da bi se Slovenija pridružila Evropi v njenem letu vseživljenjskosti učenja. Pri tem nas ne bi smelo ovirati, da formalno še nismo včlenjeni v Evropsko zvezo, saj je pomembno to, kako se zavzemamo za vstop v Evropo in koliko se v resnici počutimo Evropejce. Pobude za dejavnosti, s katerimi tudi mi skušamo uveljavljati strategijo vseživljenjskosti učenja in se včleniti v evropsko leto vseživljenjskosti učenja, dajejo pri nas le ustanove in posamezniki, ki se ukvarjajo z izobraževanjem odraslih. Tako bomo v Sloveniji le izpeljali nekaj aktivnosti in se tako vsaj nekoliko poistili z Evropo.

Za razvoj in uveljavljanje strategije vseživljenjskosti učenja je zelo pomembno, kakšno podporo ima na območni ravni – na ožjih območjih, v občini, lokalni skupnosti. Seveda je pomembno, kako strategijo vseživljenjskosti učenja in položaj izobraževanja odraslih v lokalni skupnosti določa zakonodaja. V novi šolski zakonodaji oziroma zakonu o izobraževanju odraslih lokalna skupnost nima nikakršnih zakonskih obveznosti za financiranje in drugačno upravno in gmotno podporo razvoju izobraževanja odraslih. Zdajšnja zakonodaja le poziva, naj bi lokalna skupnost podpirala izobraževanje odraslih (naložbe in del dejavnosti ustanov, ki jih – in če jih – sama ustanovi; letni program izobraževanja odraslih, če ga sprejme). To, kako se vseživljenjskost učenja uveljavlja na tej ravni, je zdaj bolj kot od sistemske in zakonske ureditve v Sloveniji odvisno od subjektivnih sil v lokalnih skupnostih. Tam, kjer delujejo v lokalni skupnosti ljudje, ki so učenju in izobraževanju naklonjeni in tudi dovolj zagnani, se kljub pomanjkljivi sistemski podpori učenje uspešno (ponekod celo zelo uspešno) uveljavlja. Mnogo pa je občin, v katerih o strategiji vse-

življenjskosti učenja in tudi o izobraževanju odraslih ne vedo ničesar.⁴

Optimizem glede prihodnjih možnosti za vpeljevanje strategije vseživljenjskosti učenja v Sloveniji vliva dejstvo, da smo strokovno-konceptualno na to že kar dobro pripravljeni. V raziskavi Razvoj in uveljavljanje izobraževanja odraslih v Sloveniji – podprojekt Strateška in konceptualna opredelitev sistema in razvoja izobraževanja odraslih v Sloveniji in prvine za njuno vpeljavo v prakso (Jelenc 1996) smo analitično, primerjalno in konceptualno obravnavali izobraževanje odraslih in vseživljenjskost izobraževanja. V raziskavi, ki se je ukvarjala predvsem z izobraževanjem odraslih, smo izhajali iz strategije vseživljenjskosti učenja in izobraževanja in smo obe strategiji predložili kot izhodišča za sistemsko urejanje in oblikovanje ustrezne politike izobraževanja v Sloveniji.

Za uveljavljanje strategije vseživljenjskosti izobraževanja v Sloveniji predlagamo program desetih točk.

Temeljne prvine za uveljavljanje strategije vseživljenjskosti učenja

1. Načela in strategija vseživljenjskosti učenja so najširše konceptualno izhodišče za pojmovanje in razvoj vzgoje in izobraževanja in za njuno sistemsko urejanje.

2. Učenje je najvišji nadredni pojem, ki vključuje vse možnosti za organizirano učenje, od formalnega izobraževanja in šolanja do neformalnega in aformalnega izobraževanja ter organiziranega samostojnega učenja. Izobraževanje, šolanje in poučevanje so le izvedbene različice (tehnologije) učenja.

3. Učenec je temeljna kategorija in dejavnik pri procesih učenja. Učenje mora biti oblikovano po njegovi meri.

4. Učenje se uveljavlja s pomočjo mnogih subjektov, ki so lahko posamezniki in organizacije. Vsaka organizacija se organizira tako, da deluje kot »organizacija, kjer se uči« (learning organization, tako kot je določeno v Načelih za organizacijo, v kateri se uči).

5. Nihče, niti posameznik niti organizacija, nima monopolne pravice v procesih učenja. Vsi načini in možnosti učenja se upoštevajo in ustrezno priznavajo.

6. Načela in strategija vseživljenjskosti učenja določajo politiko in sistemsko ureditev vzgoje in izobraževanja: njuno upravljanje, zakonsko ureditev, financiranje, organiziranost in infrastrukturo (institucije za razvoj in razvoj kadrov). Pri tem se mora uveljaviti kot temeljno izhodišče to, da so učenje in njegovi učinki (znanje, spretnosti, navade, stališča) last vseh in v interesu vseh, tako posameznikov kot tudi vseh področij dejavnosti in upravnih resorjev.

7. Zaradi usklajevanja dejavnosti in pristojnosti različnih dejavnosti in resorjev se pri upravljanju in sistemskem urejanju do-

⁴ Povsem drugače je to urejeno npr. na Japonskem, kjer ima vseživljenjskost učenja poleg drugih sistemskih možnosti tudi zakonsko podlago. Japonci so že leta 1990 sprejeli poseben zakon, ki ga imenujejo zakon o uveljavljanju vseživljenjskosti učenja (Lifelong Learning Promotion Act), sicer pa je njegovo polno ime zakon o razvoju sistema pospeševalnih ukrepov za uveljavljanje vseživljenjskosti učenja (Law concerning the Development of the Systems to Facilitate the Measures for the Promotion of Lifelong Learning). Zakon določa: dolžnosti in vlogo območnih izobraževalnih upravnih oblasti pri uveljavljanju vseživljenjskosti učenja; ustanovitev nacionalnih in lokalnih svetov za vseživljenjsko učenje; posebna okrožja za uveljavljanje vseživljenjskosti učenja s prednostnim obdavčevanjem zasebnih izvajalcev, ki jih določijo območne in imenujejo nacionalne oblasti. Tako zakon zagotavlja objektivne možnosti za udeležanje strategije vseživljenjskosti učenja. (Lifelong 1995: 22–23).

loči eno ministrstvo kot tisto, ki mu je zaupana vloga usklajevalca dejavnosti pri vseživljenjskem učenju. Če bi to vlogo prevzelo zdajšnje ministrstvo za šolstvo in šport, bi se morala razširitev njegove funkcije zrcaliti v ustreznem imenu, ki bi z najširšim mogočim izrazom zajemalo široko področje in vse razsežnosti učenja.

8. Sredstva za uveljavljanje strategije vseživljenjskosti učenja se združujejo na podlagi interesov in potreb po znanju, ti pa so bolj ali manj prisotni povsod, pri vseh ljudeh, pri vseh dejavnostih in pri vseh resorjih. Financiranje vseživljenjskega učenja se uredi na podlagi partnerstva, pri tem pa sodelujejo država (s svojimi resorji), delodajalci (po področjih dejavnosti) in učenci (udeleženci učenja). Razmerje deležev za posamezne vrste učenja se določa različno glede na njihov nacionalni pomen.

9. Načela in strategija vseživljenjskosti učenja zahtevajo:

- prestrukturiranje celotnega vzgojno-izobraževalnega sistema tako, da se izobraževanje in učenje organizacijsko in vsebinsko prerazporedita na vse življenje, poleg osvajanja znanja in spretnosti pa je zlasti v začetnem obdobju izobraževanja (pri šolanju) pomembno tudi osvajanje učnih navad in spretnosti ter pridobivanje motivacije za učenje skozi vse življenje,

- včlenitev mnogih novih subjektov – ob doslej prevladujočih šolskih institucijah – nosilcev in izvajalcev vzgoje in izobraževanja, ki sestavljajo obsežno mrežo izobraževalnih in učnih virov ter ponudbe izobraževanja in učenja,

- spodbuditev vseh ljudi, udeležencev izobraževanja, zlasti v nadaljevalnem izobraževanju (izobraževanje odraslih), da postanejo dejavni pri učenju, ki ga ob pomoči zmorejo tudi sami.

10. Ker je zdajšnja sistemska ureditev vzgoje in izobraževanja enostransko naravnana na vzgojo in izobraževanje otrok in mladine in tudi pri tem predvsem na njihovo šolsko-institucionalno obravnavanje, je treba kot začetni ukrep za uveljavitev načel, strategije in filozofije vseživljenjskosti učenja to enostranskost odpraviti in za doseg ustreznega ravnotežja med vzgojo in izobraževanjem otrok in mladine ter izobraževanjem in učenjem odraslih celoten sistem razdeliti na dve enako pomembni in enakopravni področji, to pa sta:

- začetno izobraževanje (angl. initial education), to je vse izobraževanje in vzgoja otrok in mladine, dokler še kontinuirano hodijo v šolo (full-time education);

- nadaljevalno izobraževanje (angl. continuing ali post-initial education), to je vse učenje in izobraževanje odraslih ali oseb, ki so izstopile iz začetnega izobraževanja in se učijo ali izobražujejo ob drugih življenjskih ali delovnih opravilih (part-time education).

Temeljni ukrepi za oblikovanje strategije in razvoja izobraževanja odraslih v Sloveniji

Za ustrezno uveljavljanje strategije izobraževanja odraslih v Sloveniji predlagamo nekatere temeljne ukrepe.

1. Sistemska umestitev izobraževanja odraslih

1.1. Dosledno in v skladu z načeli in s strategijo vseživljenjskosti učenja in izobraževanja uveljaviti delitev vsega učenja in izobraževanja na dve sistemsko enakovredni in enakopravni, vendar pa specifični in v mnogočem različni področji:

- izobraževanje otrok in mladine (začetno izobraževanje),
- izobraževanje odraslih (nadaljevalno izobraževanje).

2. Upravljanje

2.1. Na ministrstvu za šolstvo in šport in na ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve okrepiti zdajšnje upravne enote (sektor, referat) za izobraževanje odraslih.

2.2. Na enem ministrstvu (tisto, ki je pristojno za usklajevanje upravljanja izobraževanja odraslih, to je zdaj ministrstvo za šolstvo in šport) sistemizirati mesto državnega sekretarja za izobraževanje odraslih.

2.3. Okrepiti delo drugih resorjev na področju izobraževanja in učenja odraslih in izboljšati njihovo sodelovanje.

2.4. V lokalni upravi (samoupravi) zagotoviti ustrezne službe in pristojnosti za razvoj izobraževanja odraslih.

2.5. Poleg nacionalnega sveta za izobraževanje odraslih, ki bo kmalu ustanovljen v skladu z novim zakonom o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja kot medresorski organ države, ustanoviti ustrezne predstavniške organe tudi na lokalni ravni.

3. Zakonodaja

3.1. Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja dopolniti z že predlaganim, vendar v končnem postopku sprejemanja zakona izločenim načelom, ki se glasi: »zagotavljanje enakopravnosti sistemskega obravnavanja izobraževanja odraslih ter izobraževanja otrok in mladine«.

3.2. Zakon o izobraževanju odraslih, ki je bil pred kratkim sprejet kot krovni zakon za pospeševanje razvoja izobraževanja odraslih, dopolniti in izoblikovati tako, da bo omogočal ustrezno uveljavljanje strategije vseživljenjskosti učenja in izobraževanja odraslih.

3.2. V drugih zakonih tako imenovane šolske zakonodaje dosledneje uveljavljati različnost in hkrati enakopravnost zakonskega obravnavanja izobraževanja odraslih.

3.3. Vnesti stimulativne določbe za razvoj učenja in izobraževanja odraslih v zakone z drugih področij in v finančno zakonodajo (v davčno politiko vključiti mehanizme, ki bodo posameznike in organizacije spodbujali k vlaganju v izobraževanje).

3.4. V kolektivne pogodbe vnesti pravico zaposlenih do izobraževalnega dopusta v obsegu najmanj 40 ur na leto.

4. Financiranje

4.1. Povečanje deleža za izobraževanje odraslih v družbenem proizvodu (v Sloveniji okrog 0,1 odstotka, v razvitih državah do 1 odstotka) in v celotnih javnih sredstvih za izobraževanje (v Sloveniji okrog 2,3 odstotka, v razvitih državah do 10 odstotkov).⁵

4.2. Financirati nacionalno pomembne programe izobraževanja odraslih tako, da jih udeležencem ne bi bilo treba plačevati.

4.3. Zakonsko uveljaviti ob državnem financiranju tudi udeležbo lokalnih (občinskih) virov pri financiranju izobraževanja odraslih in jo ustrezno stimulirati.

4.4. Razviti sistem sodelovanja partnerjev (država, delodajalec, uporabnik) pri financiranju izobraževanja odraslih.

⁵ Metodologije za računanje teh podatkov so različne, tako da je težko delati primerjave med državami. Naši podatki so za leti 1994 in 1995 in vsebujejo le javna sredstva, ki se namenijo za izobraževanje odraslih v vseh javnih sredstvih resorja, odgovornega za izobraževanje; zato ne vsebujejo sredstev resorjev za zaposlovanje in drugih upravnih resorjev.

5. Mreža izvajalcev in programov

5.1. Z javno službo in koncesijami zasebnim izvajalcem zagotoviti možnosti za izpeljavo nacionalno pomembnih programov izobraževanja odraslih.

5.2. Z ustrezno razmestitvijo izvajalcev in programov ponuditi vsem odraslim prebivalcem Slovenije približno enake možnosti za udeležbo v izobraževanju.

6. Razvojna infrastruktura

6.1. Ob že delujočem Andragoškem centru Republike Slovenije, ki je splošno razvojno-raziskovalno središče za razvoj na tem področju, razviti nova ali okrepiti delujoča specializirana središča za izobraževanje odraslih (za pridobitev izobrazbe na osnovni in srednji stopnji, za poklicno in strokovno izobraževanje, za visokošolsko izobraževanje, za izobraževanje zaposlenih in nezaposlenih, za splošno neformalno izobraževanje, za državljansko izobraževanje).

7. Razvoj kadrov

7.1. Pospešiti razvoj andragoških kadrov z ustreznimi možnostmi študija na dodiplomski in podiplomski stopnji.

7.2. Pospešiti spopolnjevanje znanja andragoških kadrov s krajšimi in z daljšimi specializiranimi programi.

Da bi lahko uveljavljali predlagane ukrepe, bi bilo treba v državnem zboru čimprej sprejeti tri strateško pomembne programe nacionalnega pomena:

- strategijo vseživljenjskosti učenja in izobraževanja v Sloveniji (sprejetje predlaganega programa desetih točk),
- temeljne ukrepe za oblikovanje strategije in razvoja izobraževanja odraslih v Sloveniji,
- nacionalni program izobraževanja odraslih v Sloveniji.

dr. Zoran Jelenc
direktor Andragoškega centra Republike Slovenije in docent na
Filozofski fakulteti v Ljubljani

Literatura

- An Action Agenda for the Lifelong Learning for the 21st Century (1994). Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (1995). (Ur. J. Krek). Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.
- European Year of Lifelong Learning Guidelines (1995). European Commission. Directorate General XXII, Education, Training and Youth, Brussels, 8 June 1995.
- Goals for the Year 2000. (1996). European Lifelong Learning Initiative, Brussels.
- Jelenc, Zoran idr. (1991): Družbenoekonomski pomen in financiranje izobraževanja odraslih. Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani, Ljubljana.
- Jelenc, Zoran idr. (1994): Snovanje in sistemsko urejanje izobraževanja odraslih – splošna izhodišča in primerjalni pregled stanja v Sloveniji. v: RP Izobraževanje odraslih kot dejavnik razvoja Slovenije (Raziskovalno poročilo, 1). Andragoški center Slovenije, Ljubljana.
- Jelenc, Zoran: (1996): Razvoj in uveljavljanje izobraževanja odraslih v Sloveniji – podprojekt Strateška in konceptualna opredelitev sistema in razvoja izobraževanja odraslih v Sloveniji in prvine za njuno vpeljavo v prakso. V: Razvoj in uveljavljanje izobraževanja odraslih v Sloveniji. Končno raziskovalno poročilo. Andragoški center Slovenije, Ljubljana.
- Lifelong Learning – A Survival Concept for the 21st Century (1994).
- Longworth, Norman (1996): Lifelong Learning and the Learning Community. Comment, 16, 2.
- Okamoto, Kaoru (1994). Lifelong Learning Movement in Japan. Strategy, Practices and Challenges. Ministry of Education, Science and Culture, Tokio.
- Savičević, Dušan (1985): Savremene tendencije u svetskom pokretu za obrazovanje odraslih. Andragogija ... (Separat).
- Vseživljenjsko učenje: koncept preživetja in akcijski načrt za 21. stoletje. (1995). (Ur. B. Krajnc in M. Velikonja). Andragoški center Slovenije, Ljubljana.
- Zakon o izobraževanju odraslih. Uradni list RS, št. 12/96, 894-900.
- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. Uradni list RS, 12/96, 841-862.